

I com a gran evidència trobem el fet que les velles tecnologies que encara permeten fer diaris molt presentables, com és el cas del ja desaparegut Tele/eXpres, s'abandonen per raons alienes, en aquest cas pel fet que els Estats Units d'Amèrica imposessin un nou model de procés de producció. Díaz Nosty assenyala que

"Los Estados Unidos de América no sólo se han anticipado al proceso de reconversión sino que, en gran parte, definieron muy pronto la dirección del cambio periodístico"³⁵

i tot això a través del grup ANRA-RI, és a dir, un institut d'investigació dirigit per la patronal dels diaris nord-americans.

I si veiem l'evolució dels equips productius de la indústria periodística nord-americana, estarem d'acord que el canvi de la tipografia a la composició en fred, via informàtica, es va fer tan de pressa que no podem menys que sospitar que estem davant del resultat reeixit d'una estratègia industrial preparada molt abans, i no sols per les necessitats dels propis editors.

En cas contrari, ¿com explicar que en dotze anys es passés de 12.264 linotips a 1.158 i de 138 ordinadors a 1.982³⁶?. ¿Com

³⁵. Díaz Nosty, 1988: 26.

³⁶. Vegem les dades:

Anys	1963	1966	1971	1975	1976	1978
Eines						
Linotips	11.176	12.264	9.465	3.451	1.877	1.158
Ordinadors	111	138	632	971	1.206	1.986
VdT			158	3.896	7.038	15.841
OCR			16	543	671	712

valorar que a la premsa catalana s'hagi produït un canvi tecnològic tan absolut en només vuit anys?.

L'ordinador en l'era de les noves tecnologies al periodisme

La premsa escrita ha recorregut als avenços tecnològics de la era postindustrial per respondre a la pèrdua del seu protagonisme cultural i de part de la seva parcel·la en el volum de contractació de campanyes publicitàries i anuncis.

Això no és cap novetat i es tracta d'una idea molt extesa entre els estudiosos.

En realitat, la premsa escrita ha reaccionat de forma "violenta", encara que no massa ràpida però sí encertada, davant dels àudio-visuals que com a sector industrial sembla que avança pel camí deixant nombrosos cadàvers exquisits en forma de rotatius de renom, que eren veus culturals històriques que mai més no tornaran a prendre la seva forma pura.

Si és cert que la capacitat de comunicació és l'únic ingredient

Fotocompone- dores	265	595	1.452	2.898	3.076	3.090
Eds. Offset			632	971		1.982
Eds. Polí.etc			31	286		379

Font: ANPA/RI. Moghdam, Dineh, Computers in newspaper publishing, p. 37; Compaine, Benjamin, The newspaper industry in the 1980, p. 130; Smith, Anthony, Goodbye Gutenberg, p. 171. Dades reelaborades posteriorment per Díaz Nosty per a l'obra citada, p. 40.

que "es absolutamente esencial para el avance y prosperidad de cualquier civilización", com diu Papacosta³⁷, la premsa escrita ha estat el gran vehicle cultural dels darrers 150 anys³⁸ i a hores d'ara quan comencem a tocar missa de difunts pel suport paper, els seus homes generalitzen el combat per situar-se al front d'una nova etapa, la de la simbiosi televisió - ràdio - premsa a través de les empreses multimèdies i del diari electrònic, el gran híbrid resultant del xoc generat entre periodisme històric, noves tecnologies de la informació i estratègies de mercat lliure o capitalista.

Aquest treball que estic redactant podria ser que d'aquí a dos anys hagués de ser reorientat en les línies discursiva i descriptiva perquè la premsa occidental hagués començat a caminar cap a la seva transformació definitiva (?) en deixar de banda el producte resultant de la pasta de fusta com a suport d'expressió comercial i cultural de la feina feta per un col·lectiu de professionals que rep el nom de redacció periodística.

Encara que més endavant parlarem del diari electrònic, preguntem-nos ja en quins aspectes canviaria la feina d'un redactor si en

³⁷. Sosté aquest autor que el paper, l'escriptura, la impremta, el telèfon, la ràdio i ara el làser i l'ordinador es mantenen com a veritable clau de la nova era en el progrés de la humanitat, la qual cosa no deixa de ser del tot certa encara que insuficient perquè s'oblida el paper de l'home, dels pobles i de les nacions.

³⁸. En realitat trobem testimonis de premsa escrita des del segle XVII amb les famoses "gasetes" que aplegaven diverses notícies en un parell de fulls que es venien a molt baix preu. A Catalunya tenim diversos exemples com la Gasete de Perpinyà, de 1624, i la ingent producció que va sorgir durant la Guerra del Segadors.

lloc de veure el seu treball imprès als tallers de la seva empresa, veïés que el seu veí el llegeix a través de la pantalla del seu televisor o acaba de treure'l de la impressora connectada amb una planta industrial a través del telèfon o del cable de fibra òptica. Possiblement en no res.

La fi d'una època

De les tres grans èpoques protagonitzades pel periodisme escrit --tipografia de tipus mòbils, tipografia mecànica i electrònica-- la darrera és la que pot convertir-se en tramitadora del seu definitiu certificat de defunció.

De moment ha canviat radicalment la divisió de les funcions tradicionals a les empreses periodístiques ja que la informatització de la redacció ha deixat fora del circuit de producció a nombrosos oficis i ha obligat els periodistes, amb no gaires resistències, a realitzar funcions absolutament alienes a la de la creació pura i simple de notícies i articles, a la maquetació i a la realització de fotografies i d'infografismes.

Aquest canvi radical ha fet que el periodista passi a ser teclista, tècnic, editor-corrector, caixista, maquetista i fins i tot informàtic, ja que en un moment determinat cal saber una mica de programació per sortir del pas en cas de problemes en el sistema.

Les Noves Tecnologies de la Informació han bandejat nombrosos esquemes de producció de la premsa escrita i ara amenacen altres indústries com la cinematografia, en experimentar-se la traducció dels productes en suport cel.luloide al llenguatge dels ordinadors.

L'enyorança no abona rendiments en un món tan competitiu com el que ens ha tocat viure. Caldrà veure ara aquestes famoses i potser massa mitificades Noves Tecnologies de la Informació.

Deu anys que van canviar la premsa³⁹

La jubilació del sistema de producció de diaris a través dels tipus mòbils fosos en plom per les linotips va començar cap als anys cinquanta, gràcies a l'aparició de la composició en fred, encara que aquesta nova forma de traduir els textos dels periodistes en planxes per a la rotativa no es va emprar progressivament fins als anys seixanta.

Les primeres componedores en fred --fotosetter-- van començar a funcionar en dos diaris nord-americans⁴⁰. El nou invent va ser utilitzat inicialment per petits diaris i el sistema original es tractava d'unitats mecàniques i òptico-mecàniques que recordaven molt el funcionament de les linotips.

³⁹. Permeteu-me aquesta al.lusió al llibre escrit per Daniel Morgaine a principis dels setanta i que a Espanya es va publicar amb el títol Diez años para sobrevivir (el diario de masas de 1980) (Madrid: Editora Nacional, 1980).

⁴⁰. Es tracta del Saint Petersburg Times, de Florida, i del Quincy Patriot Ledger, de Massachussetts.

Nogensmenys es va passà de seguida a la primera generació que podríem qualificar d'electrònica ja que s'empraven ordinadors per a determinades tasques del processament de textos com ara la justificació de marges de la dreta i la partició sil·làbica.

El següent pas va ser configurar un esquema òptico-electrònic en el que els caràcters es generaven des d'un tub de raigs catòdics d'alta precisió que es projectaven sobre la superfície d'un paper especialment tractat amb productes químics que el feien molt sensible. El sistema es basava en la fotografia: llums sobre plaques receptives.

El temps de producció es va reduir sensiblement però resultava encara molt car, cosa que va endarrerir-ne la generalització en els tallers periodístics, com bé apunta Díaz Nosty⁴¹.

Quan es van reduir costos en les matèries primes i es va disparar el cost de la mà d'obra, molts diaris petits, i després els de mitjana importància, van inclinar-se per la composició en fred.

Els avantatges de la composició en fred no van anar més enllà del que podríem anomenar de pre-impressió, ja que no van significar gaires canvis pel que fa a la impressió: la rotativa, amb el seu esquema de teula-tinta i paper, encara sobreviu.

La fotocomposició, o composició en fred, va alleugerir els temps de confecció d'un diari i, a través de l'aparició i utilització

⁴¹. Díaz Nosty, 1988: 30-31.

general dels polímers, es va substituir el metall de les teules de les rotatives. A més, es va guanyar en qualitat en produir uns textos molt més perfilats i definits en el seus contorns.

si bé els tallers van dir adéu a les linotips, les rotatives van romandre, encara que canviant el material emprat, i fins i tot hi van guanyar ja que el polímer, en ser compost d'elements més lleugers, allargava la vida de les impressores.

Del plom al plàstic. Del metall a la química. ¿Quin seria el proper pas?

La desaparició de les linotips no va significar l'eliminació del personal que tornava a teclejar els textos dels periodistes. Només va perillar la seva missió quan va aparèixer el sistema OCR (Optical Character Reader --o Recognition--, o lector de caràcters òptics).

Es tractava --en passat ja que és un sistema gairebé en desús⁴²-- d'uns exploradors de textos prèviament preparats que eren capaços d'identificar els caràcters i emmagatzemar-los en la memòria per, després, materialitzar-los en clixés que feien la funció dels blocs de línies de plom de l'antic sistema.

⁴². No hem de confondre els antics OCR amb els OCR actuals que complementen els escàner per convertir una imatge sobre el paper en una imatge digitalitzada per ser emmagatzemada en una memòria o ser tractada pel periodista.

Un principi revolucionari: el del primer impuls

Va aparèixer aquí un principi fonamental per a la producció periodística dels anys setanta, vuitanta i, esperem, noranta: l'aprofitament del primer impuls.

D'aquesta manera els periodistes escrivien i ja ningú més havia de tornar a teclejar el text. Per aconseguir-ho, es va haver de fer un canvi general de màquines d'escriure que, encara que van continuar sent convencionals, eren mogudes per energia elèctrica.

Aquest sistema va ser, simplement, un lapsus en el temps perquè els ordinadors, amb les terminals en forma de pantalla, es van mostrar molt més eficaços en el tractament dels textos.

A més, l'OCR no acabava de funcionar del tot bé i quan entraven a treballar els correctors no hi havia altra possibilitat que tornar a fer passar el text per la màquina, la qual cosa no passava amb la tipografia en plom.

Ben aviat les pantalles dels ordinadors, els VDT (Video Display Terminal) van obrir les portes a un procés d'alta perfecció en la producció ja que no hi havia cap problema perquè els treballadors de les terminals fossin els mateixos escriptors, és a dir, els periodistes.

Val a dir que la fotocomposició i els OCR van enganyar molts empresaris europeus --i, per tant, molts espanyols i catalans--

que van basar el seu futur en un procés que en pocs anys era abandonat per la premsa nord-americana.

Estem parlant dels anys setanta quan comencen a perfilar-se les redaccions informatitzades.

Els ordinadors, una eina resolutiva?

Encara que no estem en disposició de dir que els ordinadors són la solució definitiva per a la premsa escrita arreu del món, sí que hem d'acceptar que han significat un cop d'aire fresc dins d'una indústria que s'ofegava.

Així ho van entendre els empresaris i per això van oblidar-se de sistemes de producció mixtos, els OCR, i van entrar plenament a l'era de la informàtica. Primer els ordinadors van ser utilitzats, com ja hem dit, des dels tallers. Però ..., no era lògic que els empresaris seguissin mantenint dues persones per fer una mateixa feina, la de picar textos --una redactant-lo i picant-lo i l'altra tornant-lo a picar--, si hi havia fabricants que oferien sistemes per evitar-ho. D'aquí que els periodistes desplaçessin els hereus dels linotipistes, els efímers teclistes de pantalla informàtica.

Amb aquest pas s'aconseguien dos objectius:

1. Eliminar un esglaó en el sistema productiu, cosa que feia guanyar temps

2. Reduir els costos de la mà d'obra i, en perspectiva, abaratir el producte o millorar-lo qualitativament i quantitativament

Amb el personal adequat i les eines precises, un diari podia fer-se, a principis dels vuitanta, en sis hores i, poc després, com recorda Brossa⁴³, una petita empresa es podia permetre el luxe de crear un diari amb una despesa de només sis milions de pessetes: aquest és el cas del Diario de Reus l'any 1988.

A la indústria periodística, amb l'adquisició dels sistemes informàtics i el pas de les pantalles dels ordinadors de la sala de tallers a la sala de redacció, es van canviar els històrics rols, els papers protagonistes de l'obra, començant a desaparèixer els "obrers" perquè els "tècnics" (redactors) van assumir bona part de les seves funcions.

Amb els ordinadors no sols s'elimina els teclistes, sinó que amb aquestes eines s'aconsegueix reduir encara més el cost global del diari --partida de personal-- en desaparèixer bona part del personal auxiliar i no qualificat.

Els botones, conserges, aprenents i teletipistes van a la baixa perquè els ordinadors estalvien viatges interns i desplaçaments externs, a més de rebre les notícies dels teletips, que encara no feia ni vint-i-cinc anys que el personal de les agències

⁴³. Brossa, 1988: 102-103.

informatives els repartien en bicicleta⁴⁴.

Amb l'aparició dels ordinadors la redacció assumeix la producció de text, la maquetació i l'edició, la correcció, l'infografisme i la imatge, ja posteriorment.

Quan l'ordinador entra a la redacció neix el que sens dubte podem qualificar com a redacció electrònica, de la qual en parlarem una mica més endavant. Val a dir que la indústria automobilística, per exemple, feia anys que emprava aquest recurs. Fins que es constitueix la redacció electrònica només podem parlar de l'entrada d'ordinadors, o VDT, a les sales on treballen els periodistes per fer determinades feines, però sense una línia de treball prefixada, definida i determinant⁴⁵.

L'ordinador⁴⁶, aquesta eina de tubs de raigs catòdics, de baix

⁴⁴. L'últim ciclista de l'agència EFE a Barcelona va morir l'any 1987, encara que des de finals dels seixanta havia abandonat el seu vehicle per atendre els teletips de l'oficina del carrer Pelai.

⁴⁵. En aquest sentit Francàs (1989:72) parlava de la despesa d'ordinadors com podien parlar-ne els nous rics: "Los empresarios estan gastando notables sumas de dinero instalando en las redacciones los más avanzados sistemas de composición electrónica: los VDT conectados 'on line' en los que el redactor confecciona sus propios artículos, los visualiza y justifica (...) y, al mismo tiempo, los utiliza para recibir la información de las agencias de noticias o de los propios corresponsales desplazados fuera del diario", però en la seva intervenció no parla de la dimensió, del volum de feina global ni de la nova perspectiva que adquireix la redacció.

⁴⁶. El primer ordinador va ser un ENIAC, creat l'any 1930 per Aiken i perfeccionat per Eckert y Mauchly. Tenia 18.000 vàlvules, emmagatzemava vint números i sumava dos números en 200 microsegons. L'impuls definitiu d'aquesta nova ciència el va marcar l'empresa IBM quan l'any 1981 va presentar en el mercat el seu primer ordinador personal que després s'ha convertit en

preu i de grans utilitats, no és, ben al contrari, un sistema senzill i això ha comportat seriosos problemes als mitjans i als professionals.

Ha costat molt que els periodistes entenguessin el sistema informàtic. Quelcom semblant succeeix a la banca, per exemple, on ens tenen acostumats, en el moment menys oportú, a que surtin problemes inexplicables en el moment just en què ens atenen a nosaltres.

Amb això volem dir que hi ha un problema generacional: els professionals de qualsevol indústria que hagi protagonitzat el canvi tecnològic s'havien format en un sistema mecànic-lògic. Els problemes en el pas a una proposta electrònic-il·lògica, o abstracta o difícil de comprendre, són, fins a cert punt, entenidors. En aquest sentit, la generació del canvi ha hagut de deixar de banda una manera de pensar que tenia decennis d'història darrera. És més fàcil que entengui d'informàtica un estudiant de vint anys que un professional de quaranta⁴⁷.

estàndard del mercat.

⁴⁷. La periodista Soledad Gallego-Díaz va escriure un deliciós article ("Un teclado destartado y caduco pero fácil de manejar", El País, 30.10.1980, p. 2) quan el seu diari, va començar la renovació tecnològica. Destacarem alguns dels paràgrafs:

"Lo primero que vi cuando un empleado de la UPI de Bruselas me hizo sentar delante de una pantallita fueron mis gafas, grandes y amenazadoras. Y desde ese momento lucho con un reflejo verde que se entesta en hundirme en la misèria, haciéndome ver que soy miope (...). Cuando todo va bien (dentro de lo posible, claro) incluso me divierto".

Els periodistes s'han trobat que han hagut de passar de les velles màquines d'escriure a treballar amb complexes xarxes compostes per unitats d'entrada inaccessibles físicament --les CPU--, memòries i unitats de sortida, tot això amb nombroses aplicacions, moltes d'elles inexplorades.

Els redactors treballen, encara que no ho sàpiguen, amb discos i cintes magnètiques. Quan va començar la informatització, el diari madrileny El País disposava de discos magnètics capaços d'emmagatzemar tota la informació que podia llegir un home, durant dotze hores al dia, en vint mesos⁴⁸. Ja en aquell moment, en què El País encara era el segon diari quant a tiratge, anunciava que "la crisis de la prensa sólo tiene una salida: recurrir a nuevas técnicas"⁴⁹.

Tot això ha suposat uns anys d'incertesa que en bona part han pagat els lectors que són els destinataris d'un producte que ha sortit, molts cops, farcit d'errors incomprensibles, tant gramaticals com d'edició i de confecció.

Pocs diaris han explicat als seus professionals que cada cop que pitjaven una tecla del terminal per posar un número, una lletra o un espai en blanc, el cervell de l'aparell transformava l'impuls en dos senyals, un de baix voltatge, que representa el zero, i l'altre d'un voltatge major, que representa l'u.

⁴⁸. "Los cerebros electrónicos no existen, son simples herramientas de trabajo", El País, 31.10.1980, p. 6 del número especial dedicat a la renovació tecnològica.

⁴⁹. "Los cerebros electrónicos ...", Op. cit.

questa, essent la configuració bàsica del sistema binari, encara no és coneguda per bona part dels periodistes, dels que podríem dir que han estat com alienats --perquè sols se'ls ha ensenyat una part de l'esquema total-- encara que s'ha de tenir clar que molts cops les empreses també han estat víctimes de les seves erròpies decisions. Més endavant veurem el paper determinant dels tècnics quan arribem al subcapítol dedicat a la tecnoestructura.

La manca de preparació en matèria informativa fa que molts periodistes, arreu del món, desconeguin que el sistema binari té una unitat bàsica anomenada bit (dígit binari) i que cada vuit bits configuren un byte y que cada byte formaria un caràcter o una unitat d'informació --o acció-- i que hi ha, en general, 265 formes diferents per disposar els zeros i els uns per omplir una cadena de vuit posicions buides.

Els periodistes que fan temes de consum són capaços d'explicar què és un codi de barres d'un pot de llet, però és molt possible que no sàpiguen que cada dia creen milers de bytes quan escriuen sobre el funcionament d'una gran superfície de vendes al detall.

Tampoc saben molts redactors què és una memòria RAM (Random Access Memory, o memòria d'accés aleatori), i ROM (Read Only Memory, o memòria de lectura), i, en tot cas, poden parlar de "K" perquè des de finals dels vuitanta molts d'aquests professionals s'han comprat un ordinador personal.

Les primeres xarxes d'ordinadors es van configurar entorn d'un

centre del qual en penjaven "perifèrics": les sortides i entrades (VDT, mòdems --moduladors-- i impressores en el primer cas i connexions amb agències i bancs de dades en el segon).

Inicialment aquesta forma de treballar va ser molt acceptada i seguida perquè amb el sistema centralitzat s'aconseguien millores immediates en tota la xarxa quan s'incrementaven les prestacions dels programes.

Amb el temps es va comprovar que si "queia"⁵⁰ el CPU, totes les estacions de treball quedaven immediatament bloquejades.

A més, donat que els periòdics anaven informatitzant cada cop més funcions de la cadena de producció, estant obligats, per tant, a ampliar la capacitat de memòria, a mitjans dels anys vuitanta alguns diaris del nord d'Europa van començar a treballar amb xarxes d'ordinadors personals⁵¹.

Moltes de les operacions poden ser fetes per cada un dels periodistes, o el cap de la secció corresponent, descarregant de feina el sistema central i, per tant, guanyant molt de temps.

La redacció electrònica obre una nova era

⁵⁰. En realitat es tracta d'una expressió en argot que significa que el programa es bloqueja per culpa d'una contraordre, d'una baixa de tensió elèctrica o d'un sabotatge.

⁵¹. El Periódico de Catalunya ha seguit l'exemple, encara que parcialment, des l'any 1988.

L'entrada de l'ordinador a la redacció, de forma coherent i amb uns esquemes de treball propis, fan que puguem parlar de canvis substancials, fins i tot tan qualitatius que a partir d'aquest moment es parlarà de redacció electrònica per diferenciar-la de la convencional.

¿Com podríem definir en poques paraules què és una redacció informàtica? Una bona definició d'aquest fenomen podria dir que una redacció electrònica és el resultat d'aplicar eines informàtiques al procés propi d'un mitjà periodístic en el qual el protagonisme de la producció passa a mans dels periodistes com subjectes actius i decisius.

Canga⁵² proposa una altra definició: quan parla de redacció electrònica es refereix

"al proceso productivo del periódico, a la forma material de hacerlo mediante el uso de procedimientos basados en la electrónica; pero al final, el producto definitivo, el diario, se materializa y llega a los lectores sobre el soporte tradicional: el papel. (...) Lo que anula la redacción electrónica es la función del papel como soporte intermedio de los originales en la fase de producción material del periódico".

En realitat aquesta és una definició massa poc respectuosa de la realitat ja que s'oblida de la plena responsabilitat acceptada pels periodistes en l'elaboració del producte, la qual cosa no

⁵². Canga, 1988: 57.

passava abans. ¿Podríem dir que només és el paper l'element definidor quan en hipòtesi la feina dels periodistes podia veure's molt afectada per aquesta nova responsabilitat, com sostinc en aquesta investigació?

La redacció electrònica és, també, significativament l'assumpció per part dels periodistes d'un sistema de treball molt més encadenat: seran ells els que marcaran els horaris de producció i els que perseguiran els membres de la redacció que no s'hi ajustin; seran els periodistes els que tallaran els textos massa llargs i els que ultimaran les planes. La redacció electrònica suposa més funcions i més feines: en realitat, és més poder de decisió.

La conjunció de sistemes computeritzats destinats a reunir, seleccionar, tractar i distribuir missatges informatius gràfics o literaris, permet de realitzar un dels somnis de tot empresari de premsa: que des de la taula del redactor s'envii el text directament a la planxa i, en un futur encara incert, a la impressora o a casa del lector, del client.

Hi ha un altre element definidor de la redacció electrònica, del qual ningú no en parla, i és la possibilitat de comercialitzar al detall tota la informació emmagatzemada diàriament pels periodistes.

En efecte, qualsevol empresari pot vendre instantàniament els textos acabats de confeccionar pels periodistes a d'altres

publicacions, fins i tot sense que se n'assabenti l'autor. S'ha de dir que ara ja no es fa gairebé aquest tipus d'operacions, però algun comitè d'empresa té suficient material recollit com per presentar una reclamació davant de la justícia espanyola que possiblement obligaria als propietaris a pagar molts diners donat que la Ley de Propiedad Intelectual és molt progressista i protectora en favor dels autors.

A més del que hem dit, la redacció electrònica presenta d'altres circumstàncies pròpies com ara la burocratització de certes feines periodístiques. Aquest fenomen es deu a la creació de nous i inesperats hàbits de treball, més controls i autocontrols i la necessitat d'adquirir una certa formació sobre coneixements informàtics tècnics per poder escriure.

En una redacció electrònica, malgrat la simplificació del sistema realitzat els darrers anys, els periodistes, recordem-ho, fan de teclistes, correctors, editors, maquetistes, ajustadors i missatgers⁵³. A més, la primera generació de periodistes informàtics ha hagut d'assumir la funció de mestres de la segona generació, ja que les escoles i facultats de periodisme han anat molt endarrerides respecte als avenços de la indústria, amb honroses excepcions com ara la que presenta la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

⁵³. Ens referim a la funció d'enviar textos a diferents cues i recuperar documents perduts en arxius estranys al propi entorn de treball.

A Europa podríem fixar els principis dels anys vuitanta com la data en què apareixen les redaccions electròniques. Fins a aquest moment es pot parlar de redaccions amb VDT però sense propostes de treball coherents.

Segons Díaz Nosty⁵⁴, l'acceleració del procés d'informatitzar les redaccions va ser degut al "dinamismo expansivo y transnacional de los Maxwell, Springer, Bertelsmann, Hersant..." però no podem oblidar que tot aquest aldarull dels vuitanta s'anava mastegant des dels seixanta, encara que els canvis no es veien a la redacció, sinó als tallers.

Resulta ben estrany que una eina amb uns programes tan adequats al periodisme no fos emprada per aquesta indústria al mateix temps que ho era en les altres.

No deixa de ser paradoxal que la pròpia premsa-paper mitifiqués el procés d'informatització de la resta de les branques econòmiques --recollint els conflictes generats a la banca, per exemple--, mentre mantenia "l'invent" ben amagat en el lloc que menys s'ensenyava als visitants: els tallers.

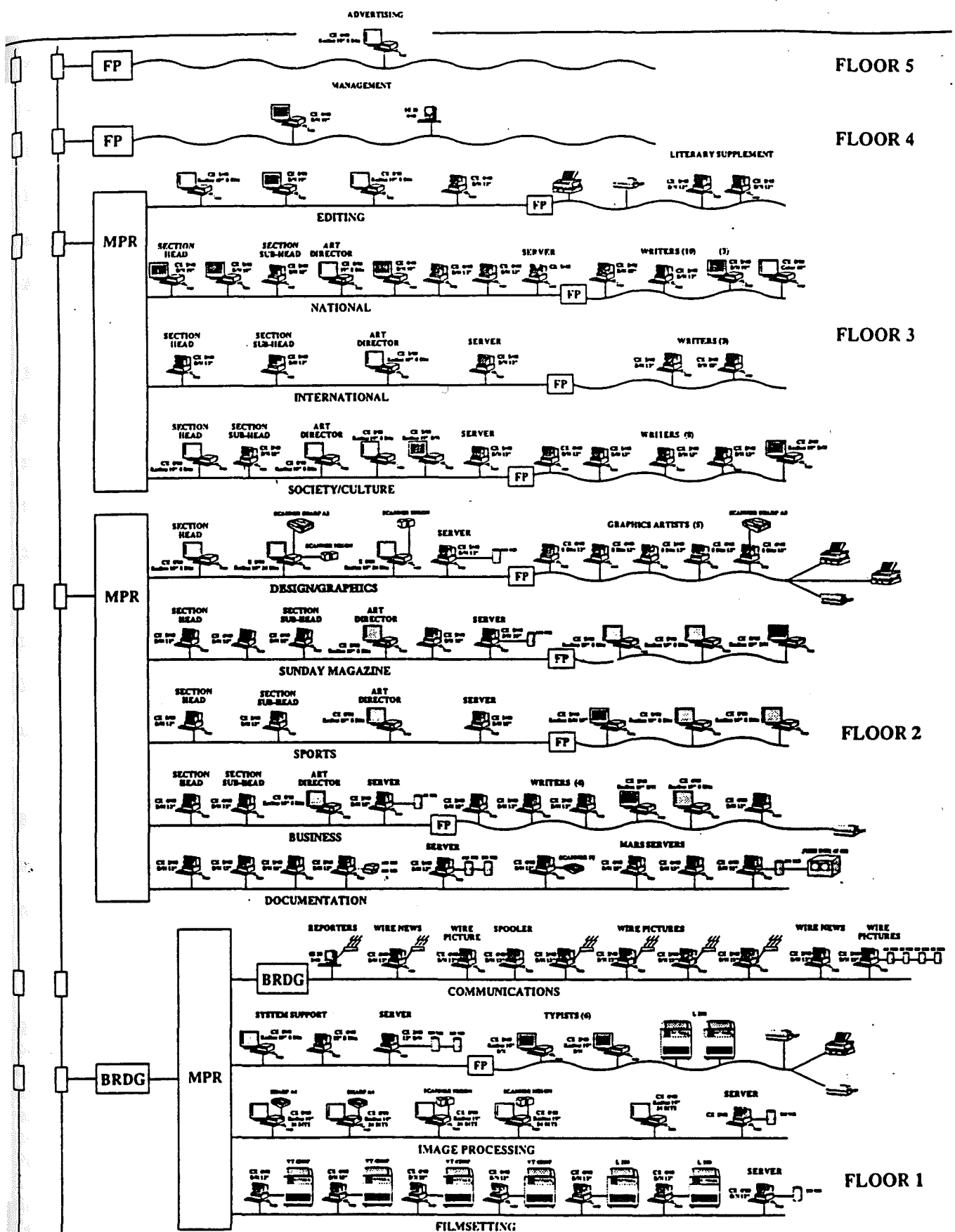
Va ser un problema de temps que l'electrònica sortís del cau, entrés en segon lloc a l'administració i prengué possessió de la redacció com a culminació, brillantíssima per cert, d'un procés que en deu anys va enviar la tipografia clàssica al museu de la ciència més proper.

⁵⁴. Díaz Nosty, 1988: 42.

La configuració de la redacció del diari madrileny ha estat feta de manera que cada secció és autònoma respecte de l'altra per poder editar les seves planes.

Vegem l'esquema facilitat per la pròpia empresa.

(Pàg. seg.)

System diagram. The thick Ethernet appears at the left, connected to multiport repeaters (MPR); thin Ethernet extends to the Shiva FastPaths (FP). The wiring to the right of the FastPaths is LocalTalk. Bridges (BRDG) tie Ethernet networks together. On the first floor are the imagesetters, image processing workstations and wire services for photos and news. On the second floor are the sports, business, Sunday magazine and design/graphics operations. On the third floor are the staffs for national and international news, plus the society/culture section. The fourth floor houses management and the fifth floor accommodates advertising.

Font "SEYBOLD" N° 1 settembre 1990

Apple, la subministradora del material d'El Sol, també va muntar la xarxa del Diari de Barcelona l'any 1990, la qual cosa ha significat que el Brusi ha deixat de treballar amb el Wang que havia heretat d'El Periódico de Catalunya quan una part de les accions de l'empresa en la darrera etapa eren propietat d'Antonio Asensio.

En un futur immediat, i no oblidant que sempre pot sortir un nou sistema de producció --que englobi pre-impressió i impressió-- s'espera que la informàtica pugui fer realitat que els diaris treballin per pocs diners i amb no gaires canvis en text i imatges alhora, que es generalitzi l'infografisme donant entrada als especialistes de Belles Arts que ja han començat a identificar-se amb productes tan efímers com són els diaris; que la maquetació quedi en mans del propi redactor per donar pas a un periodista-dissenyador global⁵⁶.

En un futur immediat es pot preveure que hi hagi diaris que no emprin paper: parlarem més endavant del diari electrònic, però no podem deixar de pensar que algun dia es podrien dramatitzar

⁵⁶. Harold Evans és qui té més clar aquesta tesi quan diu que "tendrán que existir diseñadores periodistas, o periodistas-diseñadores, es decir, diseñadores que se preocupen del periodismo y periodistas que se preocupen del diseño" (Evans, 1984: 15). Mentrestant, és cert que ja hi ha un treball d'equip entre infografistes i periodistes literaris, encara que aquesta col.laboració es dona quan el redactor ha portat les dades. Potser podem intuir que aviat arribarà el moment en què l'infografista també intervindrà en la preparació de la recerca de la notícia, com fa ara el redactor: d'aquesta manera es podran fer elements gràfics informatius, infogràfics si voleu, a la mida de la notícia i no com a resultat de les dades --moltes o poques-- que ha portat el plumífer.

si haguéssim de dir el nom del primer diari que va tenir una redacció electrònica, potser estaríem d'acord amb Díaz Nosty⁵⁵ quan assenyala The Detroit News, que l'any 1975 va crear una xarxa amb 72 VDT. Dos anys després el Newsday va multiplicar per tres, 224, el nombre d'estacions de treball de la seva configuració i The New York Times va començar el seu procés de renovació amb 325 VDT.

Encara que el protagonisme del procés de pre-impressió d'un diari queda en mans dels periodistes, els tallers no arriben a desaparèixer del tot, tant per conveniències de la pròpia empresa que negocia amb els sindicats un pla de regulació laboral, com pel fet que algú ha de col·locar els anuncis i les imatges en la plana fins que la direcció tècnica no faciliti escàners, nous CR i ordinadors amb més capacitat de memòria per tractar imatges des de la pantalla.

La redacció electrònica, durant els anys vuitanta, ha donat feina als teclistes dels antics tallers ja que bona part dels corresponsals i col·laboradors no treballaven dins dels diaris i fins el començament dels anys noranta no s'ha generalitzat l'ús dels ordinadors personals.

En aquest moment només hi ha un diari, El Sol, que pot vantar-se de disposar d'una redacció absolutament electrònica on els papers només serveixen per prendre apunts per telèfon i poca cosa més.

⁵⁵. Díaz Nosty, 1988: 40.

les notícies amb programes informàtics de dibuixos animats com els que utilitza la indústria cinematogràfica japonesa i que tant d'èxit tenen a Europa i als Estats Units d'Amèrica.

També s'espera que els actuals sistemes i màquines no durin més enllà de cinc anys ...

Multiplicitat de plantes d'impressió i una sola redacció central

Les possibilitats de la indústria electrònica envers la periodística s'ha estès al camp de la transmissió de les planxes de les pàgines a través de la xarxa telefònica d'alta sensibilitat, emprant els satèl.lits, la qual cosa ha donat pas al que alguns anomenen diaris multilocacionals⁵⁷ i transnacionals⁵⁸, però que jo qualificaria de diaris satel.litzats perquè el sistema no crea una xarxa de capçaleres que s'intercanviïn dades, notícies, gràfics, imatges, sinó que es tracta de complexes xarxes que "viuen i s'alimenten" d'una seu central.

⁵⁷. Díaz Nosty, 1988: 74

⁵⁸. Per exemple The International Herald Tribune ha aconseguit treure una edició a Hong Kong, Singapur i Tòquio amb notícies més recents que les dels diaris locals gràcies al canvi d'horari, que l'afavoreix. L'IHT té onze impremtes arreu del món que reben les planxes codificades per ser emeses per via satèl.lit. The International Herald Tribune és un diari sostingut per The New York Times, The Washington Post i Los Angeles Times i té com a objectiu informar a la resta del planeta del què passa als Estats Units d'Amèrica amb objectivitat i distanciament. Es tracta d'un periòdic dels anomenats de prestigi i que compren membres de la classe alta, dirigents econòmics i polítics.

És un fet que hi ha diaris arreu del món, com ara USA Today, que rendabilitzen extraordinàriament la creació d'una gran redacció, amb centenars de periodistes, mercès al fet que el seu treball pot arribar a tots els punts de la Unió no perquè hi hagi una gran flota d'avions, helicòpters i furgonetes, sinó perquè les planes arriben a tot arreu via telefònica.

Tenint un ordinador, un làser i una xarxa convencional de transmissió telefònica (terrestre o satèl.lit de comunicacions), ja n'hi ha prou.

USA Today tenia l'any 1988 una seu central i 30 plantes satèl.lits. Des de la redacció-mare s'enviaven les planes de política internacional, nacional, esports, economia i societat, a més de la publicitat d'abast estatal, mentre que a cada ciutat satel.litzada s'hi afegia un quadernet, o unes planes, amb la informació local i la publicitat de la zona.

Gràcies a les noves tecnologies de la informació The International Herald Tribune es pot convertir en un diari transnacional que es rep a la mateixa hora a diversos països.

Es tracta d'una transmissió via facsímil entre la planta central i les plantes situades allà on es desitgi, prop d'un mercat concret, on es millora, via localització, el contingut.

Els soldats dels Estats Units d'Amèrica que van anar a la guerra

del Golf Pèrsic rebien diversos diaris impresos no pas al seu país, sinó a l'Aràbia Saudita.

Curiosament, al principi hi havia diaris que imprimien a la seu central amb tipografia clàssica mentre que a la planta satèl.lit ja disposaven de l'offset.

Un dels principals, si nó el principal, problema que té la premsa escrita en aquests moments és el de la distribució dels exemplars des de la planta impressora fins al lector. Mercès a la satèl.lització ens estalviem la manipulació i el transport de tones i tones de paper, la benzina, el desgast dels vehicles i els accidents ... És clar que ensems ens anem acostant a la idea bàsica del diari electrònic: que les notícies arribin a casa del lector amb les mínimes molèsties possibles, fins i tot sense obligar-lo a sortir a buscar un grapat de fulles impreses tant si fa sol com si plou.

La satèl.lització de la premsa té un clar vessant positiu per als periodistes: entre gent de diferents ciutats es pot discutir com ha de sortir el diari de demà, un sol diari, el nostre diari ...

Però hi ha un factor absolutament negatiu, també des del punt de vista del professional: si fem un diari i l'enviem a diferents ciutats perquè el reproduixin, impossibilitarem la premsa local, és a dir, impedirem que es creïn llocs de treball per als periodistes.

A més, hi ha un terrible problema d'homogeneïtzació cultural allí on fins ara hi havia una diversitat absoluta que enriquia el col·lectiu humà.

El gran germà orwellià està molt interessat en els diaris multilocacionals, perdó, satel·litzats.

En realitat, aquesta homogeneïtzació cultural-periodística ja es va donar des del moment en què les gran agències nord-americanes, angleses, franceses i soviètiques han copat les planes de milers de diaris arreu del món.

Vázquez Montalbán encara podia tenir raó quan escriu⁶⁰ que els quatre o cinc redactors en cap que manen a aquestes agències poden estar dient mentides ...

La idea original de la satel·lització a la premsa escrita no és una altra cosa que una còpia del que s'estava fent a la ràdio. A casa nostra, per exemple, Radio Nacional de España i Catalunya Ràdio, per exemple, emeten bona part de la seva programació des de la seu central, mentre que només deixen una petita franja horària per a les emissions fetes a les seus locals, on només hi treballen dues o tres persones.

El primer diari que va emprar la transmissió facsimilar va ser Asahi Shimbun. Va ser el mes de juny de 1959 i ho va fer per poder vendre una de les seves edicions a l'illa d'Hokkaido, a

⁶⁰. Vázquez Montalbán, 1971.

1.600 quilòmetres al nord de Tòquio.

Actualment hi ha diaris, com El Sol, que utilitzen l'electrònica per enviar els originals a l'impremta. El País envia les planes comunes a la planta de Barcelona on s'hi afegixen les dedicades a Catalunya, aproximadament un 15% del total. És per això que difícilment podríem acceptar que aquest sigui un diari català, la qual cosa no impedeix que segueixi al capdavant de la premsa de l'Estat.

En el futur hom pensa que podran establir-se plantes satèl.lits a partir d'un radi mínim de 400 quilòmetres de la seu central, sempre que no hi hagi alguna solució molt econòmica per trametre l'edició local a baix cost (una bona autopista o un tren d'alta velocitat, per exemple).

Qüestió diferent de la satel.lització de la premsa escrita és la creació de grans fàbriques de diaris per a múltiples edicions locals, com seria l'exemple del periòdic gal Ouest-France amb 36 edicions diferents i gairebé un milió d'exemplars, tots ells impresos en un mateix lloc.

El diari electrònic serà el futur?

La utilització del paper com a suport per trametre notícies --escrites o gràfiques-- i reflexions està suposant per al món la destrucció massiva de milions d'arbres cada l'any.

El paper és un bé sobre el qual encara no hi ha prou consciència que és una matèria reutilitzable. Si bé és cert que els grans països productors de paper replanten dos arbres per cada un que en tallen, també resulta evident que la natura no s'oxigena tant amb dues hipòtesis com amb una realitat.

Aquesta seria una de les raons perquè en un futur immediat els homes passessim a rebre les notícies i les reflexions a través de la pantalla del nostre ordinador o del nostre aparell de televisió, connectats o no, a una impressora de més o menys qualitat.

Però encara hi hauria una altra raó per desitjar que la indústria periodística donés aquest pas: l'encariment dels costos de la distribució i el canvi d'hàbits dels consumidors.

La bondat del diari electrònic ve per la seva part ecològica i per l'estalvi de diners que representa, però, ¿què és en realitat un diari electrònic?

Richard Neustadt⁶¹ apunta que estem davant d'un conjunt de transmissions de gràfics i de textos a una pantalla de televisió o d'altres instruments de baix cost com poden ser els ordinadors.

En realitat podríem dir que és un periòdic de contingut convencional que arriba als lectors per una via no convencional, especialment telefònica, modulació de freqüència i/o canals de

⁶¹. Neustadt, 1982

televisió. La terminal, que està a casa de l'usuari, pot ser també una impressora connectada a la pantalla, la qual cosa li permet, o permetrà, "comprar" les notícies --o seccions-- que l'interessin, deixant de banda les que no.

Estem davant d'un diari a la carta? Efectivament.

Continuarà dient-se diari? No necessàriament. Si el subministre de notícies és continu, potser caldria que es digués "instantani".

Fins i tot entrem en una nova perspectiva: el feed-back pot ser constant, immediat i garantit, la qual cosa diria a l'editor que és el que busca la gent.

En l'actualitat estem venent "diaris-forfait", és a dir, venem un paquet de notícies i reflexions, amanit amb anuncis, que el lector compra sencer, encara que després passi directament a la plana de política i llenci, si li cal, el suplement d'esports.

Amb el diari electrònic el lector estaria en disposició d'elegir i, segons els mitjans emprats, de demanar, per exemple, una ampliació de certa notícia ... o mantenir-se contínuament informat cada hora perquè la redacció treballaria les 24 hores del dia.

En realitat el diari electrònic és la culminació dels serveis que ofereix una agència de notícies: històries constants amb

possibilitat de serveis informatius especials.

Quan el diari deixi el paper, sols quedarà periodisme electrònic, ja que aquesta és la tècnica que dóna suport a la ràdio i a la televisió.

És clar que encara quedarà el suport-paper, cas que ho vulgui el lector, però la transportabilitat de les notícies, un dels avantatges de la premsa escrita, podria suplir-se pel vídeo-8 si és que algun dia els quioscos venguessin cintes magnetoscòpiques amb les notícies del dia en lloc de diaris-paper⁶².

Francàs⁶³, ara director general adjunt de La Vanguardia creu que el canvi del diari-paper al diari-electrònic no serà radical. El pas intermedi seria el diari imprès a casa que s'imposarà si segueix sent difícil portar l'exemplar a cadascun dels subscriptors, com succeeix ara. De moment, apunta Francàs, les tarifes telefòniques són cares, la qual cosa obligaria que la societat, a través del govern, estudiés si surt més econòmic mantenir l'actual sistema de distribució basat en el petroli i en l'home.

Mentrestant l'IFRA ha recomanat el desenvolupament d'un facsímil selectiu, com apunta Francàs, que permetrà disposar, ben

⁶². Carlos Castañeda --a "Perdurabilidad y vigencia del periodismo impreso", en Boletín del Centro Técnico de la SIP, núm. 229, 1985-- encara ens fa recordar que un diari convencional es pot doblegar, retallar, guardar i ... estableix un vincle amb el comprador.

⁶³. La empresa ..., 1988: 79.

còmodament, del menú de notícies a seleccionar.

El diari electrònic no sorgirà espontàniament sinó que serà un producte més de la realitat de l'any 2000, quan una part important de la població treballi a casa, compri a través de l'ordinador i disposi de tants canals de televisió que no li caldrà anar al cinema o al teatre...

Mentrestant, podem assegurar que el diari electrònic sí és una eina de futur i la prova és que cap dels empresaris periodístics espanyols volen parlar encara del tema.

El tractament de les imatges

Mentre arriba el moment de seleccionar les notícies en pijama, la premsa escrita millora el seu històric producte imprès en papers més atractius.

Un dels vessants que més han interessat els editors ha estat el tractament de les imatges per ordinador. Hi ha pocs exemples de redaccions espanyoles que treballin amb aquesta possibilitat tècnica. Hauríem de fer esment, novament, del diari El Sol, encara que tenim constància que El Periódico de Catalunya i La Vanguardia han posat a la seva gent per adequar-se a aquesta innovació.

Els avantatges que dóna el tractament d'imatges per ordinador

són, principalment, tres:

- Guanyar temps en el procés de pre-impressió.
- Millorar el disseny global del producte.
- Adequar-se al nou estadi de la fotografia.

El tractament de les imatges per ordinador es fa a través de la digitalització. Per a això caldrà un ordinador amb gran capacitat per emmagatzemar i processar imatges, un lector --escàner⁶⁴-- i el personal adient. L'exploració de les fotos a través d'aquest aparell permet la correcció dels nombrosos defectes i descompensacions entre els components considerats com a bàsics de la gamma de color que, posteriorment, seran seleccionats per l'escàner en la separació dels clixés amb els colors bàsics: cian, magenta, groc i negre.

Digitalitzar és convertir en formes numèriques les dades gràfiques. Cada fragment de la imatge es divideix en elements gràfics o píxels (de l'anglès picture elements). L'esquema més freqüent de fragmentació ve donat per una sèrie de formes rectangulars: la imatge es divideix en elements codificats per l'ordinador.

⁶⁴. Hi ha escàners de diversos tipus: de to contínu, de to mig per contacte i de mig to generat per punts electrònics. El primer s'empra per fer els positius en gravat al buit. Un tub multiplicador TFM és el que permet a l'escàner "interpretar" una foto en color. L'encarregat pot manipular-la per fer modificacions. Els senyals que llegeix l'escàner són emmagatzemats, prèvia transmissió, per un ordinador. Al diari El Sol tot aquest procés poden fer-lo a través de la pantalla d'un terminal normal, la qual cosa situa aquest periòdic al capdavant de la premsa espanyola.

Com que cada píxel d'un gràfic simple equival a un caràcter i aquest el configura un bit, en el cas d'una fotografia bicolor cada píxel necessitaria 8 bits, o un byte, o tres bytes en el cas d'una fotografia en color. La reproducció d'una fotografia de 100 cm quadrats (10 x 10 cm) requereix 16.000.000 de bytes, la qual cosa ens obliga a disposar de memòries gegants si no volem que se'ns bloquegi el sistema ... i la feina de tot un dia.

Actualment el diari El Sol té una entrada de 400 fotografies diàries que són emmagatzemades sistemàticament en discos magnètics degudament identificats, la qual cosa permet que es pugui trobar una fotografia a l'ordinador en poc menys de 3 minuts.

Paral·lelament desapareix tot el processament dels rodets fotogràfics ja que els fotògrafs, en certs mitjans, poden disposar ja d'aparells de sensibilitat magnetoscòpica de fàcil lectura per part de l'ordinador⁶⁵.

¿Dintre de poc temps podrien desaparèixer els fotògrafs i seria

⁶⁵. Es tracta de càmeres electròniques que recullen les fotos en color i arriben al diari des del lloc on s'enregistra la notícia a través d'un procés de digitalització. No hi ha cap tipus de revelatge químic ni manipulació física. Alguns fotògrafs comencen a creure que s'han acabat les instantànies artístiques des del moment que qualsevol persona que rebi a la seva pantalla d'ordinador la fotografia electrònica -i estigui tècnicament preparada- pot canviar tot allò que l'interessi de la imatge: pot posar elements o persones, treure'ls o pujar la tonalitat de colors, o destacar cert fragment, desvirtuant, així, la intenció original de l'autor. Hi ha, a favor dels fotògrafs, una molt progressiva llei de propietat intel·lectual a l'Estat espanyol que, no gensmenys, obliga que els sindicats i entitats corporatives professionals siguin molt actives, la qual cosa no és el cas.

el propi redactor el que gravaria les imatges perquè fossin tractades, més tard, a la redacció?.

La fotografia electrònica, una de les expressions del fenomen de les noves tecnologies de la informació, solucionarà problemes als mitjans que emprin l'expressió gràfica com un element substancial del seu producte. Fins ara ha estat tot un problema el disseny de les portades ja que mai no se sabia com havia quedat la qualitat de la fotografia en color d'aquella notícia tant important fins que no es revelava.

Tant El Periódico de Catalunya com La Vanguardia ens ofereixen exemples de portades amb fotografies d'agència en blanc i negre perquè a darrera hora el magenta ha pujat més del que ho havia de fer. Poquíssimes de les fotografies de les portades dels darrers anys aguantarien un rigorós examen de qualitat. És molt possible que amb la fotografia electrònica es millori aquest aspecte del nostre periodisme mercès a les possibilitats de la manipulació en la pantalla de l'ordinador.

Però perquè aquest nou descobriment pugui consolidar-se els diaris han d'assumir una altra tecnologia, la del disc òptic, encara molt poc emprada.

Les memòries convencionals de 90 Megabytes dels ordinadors dels diaris catalans dels anys vuitanta⁶⁶, no són adients per

⁶⁶. El CPU d'El Periódico de Catalunya, per exemple, no en tenia més, encara que certs treballs com el d'edició, es feien amb ordinadors personals.